

LAMPSAKOS'TA KURULAN BİR ROMA KOLONİSİ: C.G.I.L

Erdinç BURULDAĞ*

Anahtar Kelimeler: *Caesar, Koloni Statüsü, Sikke, C G I L lejantı,*

Özet: I. Caesar dönemi “C G I L” lejantlı koloni sikkeleri, Parion ve Alexandria Troas’ın dışında Troas’ta üçüncü bir Roma kolonisinin varlığını kanıtlamaktadır. Lejantin son harfi olan “L” ile Appianus’un Lampsakos’a çok sayıda İtalyan kökenli göçmenin yerleştirilmiş olduğunu söylemesi ise bu koloninin Lampsakos olduğunu göstermektedir. Bu koloni statüsünün ne kadar sürdüğü tam olarak bilinmese de Lampsakos atfedilen sikkeler başta olmak üzere değerlendirilen tüm veriler, Lampsakos’ta kurulan Roma kolonisinin, kısa ömürlü olduğuna işaret etmektedir.

A ROMAN COLONY FOUNDED IN LAMPUSACUS: C.G.I.L

Anahtar Kelimeler: *Caesar, Colony Status, Coin, C G I L lejantı,*

Abstract: “C G I L” legendary colony coins dated J. Caesar period prove the existence of a third Roman colony in Troad apart from Parion and Alexandria Troas. The last letter of the legend “L” and the saying of Appian that a numerous italic-origin immigrant were placed to Lampsacus show that this colony is Lampsacus. Although it is unknown exactly how long this colony status lasted, all the evaluated data, especially Lampsacus attributed coins; indicate that the Roman colony founded in Lampsacus was short-lived.

*Arş. Gör. Dr. Erdinç Buruldağ, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, e-posta: erdinçburuldağ@hotmail.com
Gönderilme tarihi: 21.04.2017; Kabul edilme tarihi: 29.10.2017

Giriş¹

Anadolu'nun kuzeybatı ucunda yer alan Troas, çağlar boyu iki kıta arasında geçişi sağlayan önemli bir köprüydü. Başta Grek kökenli topluluklar olmak üzere pek çok toplumun vatani, durak ve uğrak noktası bu coğrafya, MÖ 1. yy ikinci yarısı ilk yıllarında Roma kolonizasyonuna tanıklık etmiştir.

I. Caesar döneminde temelleri atılan Parion'daki Roma kolonisinin ilk sikkeleri arasında, koloni sınırlarının çizilişini sembolize eden, bir ya da iki rahip veya kolonistin yönlendirdiği, bir ya da iki öküzün çektiği saban sürme betimi yer almaktaydı. Bu darplarda, bir de yan yana yazılmış dört harf dikkati çekmekteydi; "C G I P". Bu harfler, kuşkusuz koloni isminin baş harflerini temsil etmekteydi. Bunların yanında, yine Caesar dönemine ait olan ve aynı betimi taşıyan sikkelerden bazıları üzerinde koloni isminin sembolü olan harfler "C G I L" olarak belirtilmişti. Önceleri Parion'a atfedilen bu darpların, sonraki araştırmalarda başka bir koloniye ait olması gerektiği fikri ağırlık kazanmıştır. Mevcut epigrafik veriler ile belirlenemeyen bu koloni için tüm antik kaynaklar da yetersiz kalmaktaydı. Ancak Grek kökenli Romalı tarihçi Appianus'un, Sextus Pompeius ile ilgili bir olayı aktardığı satırlarında, Lampsakos'a çok sayıda Romalı'nın yerleştirildiği açıkça belirtilmekteydi². Dolayısıyla Appianus'un bu ifadeleri, aranılan koloni için en önemli kanıttı ve bahsi geçen darplarda geçen dört harften sonuncusu yani "L" harfi ile örtüşmekteydi. Günümüzde bu iki önemli

kanıt ile Lampsakos'un bir Roma kolonisi olduğu bilim çevrelerince kabul görmektedir.

Mevcut çalışmanın temel amacı ise eldeki veriler ışığında, Lampsakos'a sunulmuş olan bu koloni statüsünün süresi, boyutu ve sürecine dair bazı varsayımlarda bulunmaktır³.

Kuruluşundan Roma Koloni Statüsüne kadar Lampsakos'un Siyasi Tarihi

Lampsakos, Hellespontos'un Propontis'e ulaşmadan önce, daralan son noktasında yer alır (Harita 1). Günümüzde antik yerleşim sınırları, Çanakkale ili, Lapseki ilçesinde yani modern yerleşimin tam altında bulunur.

Antik kaynaklarda yerleşimin kuruluşuyla ilgili farklı ifadeler rastlanır. Strabon'a göre Lampsakos, MÖ 7. yy başlarında Miletoslular tarafından kurulmuştu⁴. Eusebios da yerleşimin MÖ 654/53'te yani Roma kralı Tullus Hostilius'un hâkimiyet yılında kurulduğunu belirtir⁵. Stephanos Byzantios⁶, Polyainos⁷ ve Pomponius Mela⁸ ise Phokaiialılar'ın MÖ 654/53 yıllarında Lampsakos'ta iskân ettirildiklerini aktarırlar.

MÖ 6. yy ortalarında, Lampsakos

¹ Bu makale, "Anadolu'nun Romalılaşma Sürecinde Troas Bölgesi Kolonileri" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

² Appianus 4.14.137.

³ Makalenin hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen veren, sayın hocamlarım Doç. Dr. Erhan Öztepe, Prof. Dr. Zeynep Çizmeli Ögün ve Doç. Dr. Ayşe Gül Akalın Orbay'a; Prof. Dr. Klaus Zimmermann başta olmak üzere Prof. Dr. Elmar Schwertheim ve Asia Minor Araştırma Merkezi'ne; harita ve sikke fotoğrafları için Nalan Ergün'e yardımlarından ötürü teşekkürü borç bilirim.

⁴ Strabon 13.1.19.

⁵ Eusebios 95d.

⁶ Stephanos Byzantios 3.35L.

⁷ Polyainos 8.37.

⁸ Pomponius Mela 1.97.

gelişmekte olan güçlü bir yerleşim görünümündedir, fakat tıpkı batı Anadolu'daki diğer yerleşimler gibi, Lydia kralının politik gücünü himayesindedir⁹. MÖ 560 yılında Atinalı Miltiades'in yerleşime saldırı hazırlığında iken yakalandığı Herodotos tarafından belirtilir¹⁰. Bu aynı zamanda Lampsakos'un tarih sahnesindeki ilk siyasi başarılarından biri olmalıdır.

MÖ 546 yılında Lydia Krallığı, Pers hâkimiyetine girmiş ve bunu takiben pek çok yerleşim gibi Lampsakos da doğudan gelen bu yeni gücün egemenlik sahasında yer almıştır. Bu yeni dönemde Lampsakos, Daskyleion satraplığına bağlanmıştı¹¹. Herodotos'un aktardığı üzere bundan böyle yerleşimi Pers yanlısı tiranlar yönetmekteydi¹². Bunun yanında Herodotos, Lampsakoslular'ın, MÖ 499 yılındaki İonia ihtilali esnasında bu tiranlardan kısa süreli de olsa kurtulduğunu, fakat ihtilalin bastırılmasını takiben Pers komutanı Daurisses'in Hellepontos'u ele geçirdiğini belirtir¹³.

Strabon¹⁴ ve Thukydides¹⁵, Pers Kralı Kserkses'in MÖ 464 yılında, Lampsakos'u bağlarla donatması için Themistokles'e vermiş olduğunu söyler. MÖ 453-452 tarihlerindeki listelerden anlaşıldığı üzere Lampsakos, Batı Anadolu'daki Attika-Delos Deniz Birliği polisleri arasında yer alır¹⁶. MÖ 428 yılına kadar birliğe vergi ödeyen Lampsakos, MÖ 411 yılında birlikten ayrılır¹⁷.

Atina ve Sparta arasında MÖ 431-404 yıllarında gerçekleşen Peloponnesos savaşları boyunca her iki taraf da Hellepontos'u kontrol altına almak istemiş ve bu, zaman zaman Lampsakos'un işgaline neden olmuştur. Kısa süreli bu Atina ve Sparta egemenliğinden sonra, Lampsakos MÖ 387/86 yılındaki Antalkidas Barışı ile tekrar Pers kontrolüne girmiş ve Pers güdümündeki tiranlar tarafından yönetilmiştir¹⁸.

MÖ 4. yy'ın üçüncü çeyreğinde Troas'tan geçerek güneye inen III. Alexandros, Lampsakos yönetimindeki Pers yanlısı bu tiranlar yüzünden yerleşime öfke duymuştur. Aristoteles, Lampsakoslular'ın bu esnada yönetimde bulunan Tiran Memnon'un idaresinden hoşnutmuş gibi göründüklerinden bahseder¹⁹. III. Alexandros'un da bu öfkelerini dindirmek için ise ona hediyeler sunmuşlar ve bunda başarılı olmuşlardır²⁰.

III. Alexandros'tan sonra Troas polisleri arasındaki kısa süreli özgürlük rüzgârından Lampsakos da faydalanmıştır. Bunun ardından bölge III. Alexandros'un komutanlarından biri olan Leonotas'ın hakimiyetine girmişti. Onu takiben Lampsakos, MÖ 321 yılında Arriadios ve muhtemelen MÖ 319 yılında da Antigonos idaresine geçer. Polyainos, Lampsakos'un, MÖ 302 yılında komşusu Abydos ile birlikte kendi arzuları ile Lysimakhos egemenliğini tanıdığını belirtir²¹. Diodoros'a göre, bu hamle ile Lampsakoslular, aslında

⁹ I.K. 6, 112.

¹⁰ Herodotos 6.37-38.

¹¹ Bieg 2006, 28; Körpe 2012, 160.

¹² Herodotos 4.138.

¹³ Herodotos 5.117.

¹⁴ Strabon 12.1.12.

¹⁵ Thukydides 1.138.

¹⁶ Meritt ve diğ. 1949, Liste 2, Sütun 16.

¹⁷ Meritt ve diğ. 1949, Liste 2, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14,

20, 22, 25, 27.

¹⁸ Tenger 1999, 146.

¹⁹ Aristoteles 2.1351.b1.

²⁰ Pausanias 6.18.2-4; Valerius Maximus 7.7.3.ext.4; Arrianus 1.12.6.

²¹ Polyainos 4.12.

kendi bağımsızlıklarını güvence altına almaktaydılar²². Yaklaşık çeyrek asır kadar süren bu Lysimakhos hâkimiyetinin ardından Lampsakos, bölgedeki diğer Grek devletleri gibi, MÖ 281 yılında Seleukos Krallığı topraklarına dahil olur²³. Polybios²⁴, MÖ 227-226 yıllarındaki Pergamon Kralı I. Attalos ve I. Antiokhos arasındaki savaşın ardından Lampsakos'un, Pergamon Krallığı'na bağlanmış olduğunu belirtir.

MÖ 197/196 yılında Roma'ya elçi gönderen Anadolu'nun ilk Grek devletlerinden biri olan Lampsakoslular, bu sayede III. Antiokhos tehdidinden kurtulur²⁵. Roma ve Antiokhos arasında MÖ 188 yılında gerçekleşen Apameia barışının ardından Lampsakos, Pergamon Krallığı içinde, siyasi anlamda bağımsız bir *polis* haline gelir. MÖ 133 yılında III. Attalos'un vasiyeti ile Pergamon Krallığı'nı Roma Devleti'ne bırakması, Anadolu için yeni bir dönemin de başlangıcı olmuştu. Krallığın sadık bir müttefiki olan Lampsakos, artık Anadolu'nun batısındaki pek çok *polis* gibi Roma hâkimiyetine girmişti. Aynı zamanda MÖ 129 yılında kurulmuş olan *Provincia Asia* sınırlarına dâhil edilmişti ve bu eyalet yönetimine tâbi idi²⁶. MÖ 80-79 yıllarındaki Mithridates savaşlarından sonra Lampsakos, kısa süreliğine Pontus Kralı VI. Mithridates Eupator tarafından işgal edilir²⁷.

Lampsakos ve Parion MÖ 74-62 yılları arasında gerçekleşen üçüncü Mithrida-

tes savaşında Pontus Krallığı tarafında yer almasına rağmen, savaşın ardından, kısa bir süre sonra her iki yerleşim de Roma'nın Anadolu politikasında önemli bir rol üstlenmişti²⁸.

Lampsakos'ta Kurulan bir Roma Kolonisi: C.G.I.L

Troas'ta, epigrafik veriler başta olmak üzere antik kaynaklar ve nümismatik veriler ile varlığı bilinen iki Roma kolonisi bulunmaktaydı. Bunlar, hâlihazırda birer Grek devleti olan Alexandria Troas ve Parion yerleşimleriydi. Ancak MÖ 46/45 yıllarına tarihli bir grup sikke ve onların üzerindeki "C G I L" lejantı, bölgede üçüncü bir koloninin olduğuna işaret etmekteydi. Bu darplar ile ilgili ilk araştırmalar, onların komşu Parion'a atfedilmeleri ile sonuçlanmıştı²⁹. Grant, yeniden değerlendirdiği sikkelerin, Parion'dan ziyade, Lampsakos'a ait olması gerektiğini bilim dünyası ile paylaşmıştı³⁰.

Latince lejantlı bu darpların yanında antik yazarlardan Appianus da Lampsakos'un bir Roma kolonisi olduğunu şu cümleleri ile ima eder³¹;

"Sextus Pompeius artık planlarını Furnius'dan gizlemek istemediği için, Gaius Caesar tarafından çok sayıda İtali kolonistin yerleştirildiği Lampsakos şehrini ihanet ile ele geçirmişti. Bu İtaliçler, Pompeius tarafından askeri hizmete girmeleri için cömert hediyeler ile ikna edildi. Şimdi, bu sayede topladığı 200 süva-

²² *Diodorus Siculus* 20.107.2.

²³ I.K. 6, 131.

²⁴ *Polybios* 4.48.7.

²⁵ Dignas 2002, 113.

²⁶ I.K. 6, 136.

²⁷ Tenger 1999, 160.

²⁸ I.K. 6, 138.

²⁹ Imhoof-Blumer 1883, 252, No. 127-130; Imhoof-Blumer 1884, 296; Robinson 1921, 7-8, No. 6-7.

³⁰ Grant 1969, 246.

³¹ *Appianus* 4.14.137.

ri ve piyadelerden oluşan üç lejyon ile Pompeius karadan ve denizden Kyzikos'a saldırmıştı".

Appianus'un bu anektodundan Lampsakos'u zapteden Sextus Pompeius'un özellikle Latin kökenli yerleşimcileri kendi saffına kattığı açık bir dille ifade edilir. Bu noktaya kadar Appianus'un Lampsakos'a dair aktardıklarının tümü, kesin olarak MÖ 35 yılı ve öncesinde gerçekleşmiştir. Zira Sextus Pompeius'un MÖ 35 yılında Miletos'ta idam edildiği bilinir³². Bu da, Lampsakos'un siyasi anlamda bir Roma kolonisi olarak yeniden kuruluşunun kesin bir şekilde MÖ 35'ten önce gerçekleşmiş olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla Lampsakos'taki Roma kolonisi MÖ 46/45 yıllarında, I. Caesar tarafından kurulmuş olmalıdır.

Lampsakos'a sunulmuş olan bu koloni statüsünün ne kadar sürdüğü ise muammadır. Ancak, mevcut veriler ışığında MÖ 35 yılını takiben, yerleşimin siyasi yapılanmasına dair bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

Koloni İsmine İlişkin Öneriler

MÖ 1. yy ikinci yarısı ilk yıllarına tarihli, Latince lejantlı bir grup sikke, Lampsakos'un siyasi anlamda bir Roma kolonisine dönüşümünün en somut kanıtlarıdır³³. Bu darplar üzerinde bulunan "C G I L" lejantı ise antik kaynaklarla adı tam olarak konamayan bu koloninin, isminin baş harflerini temsil etmekteydi. Dolayısıyla ilk harf olan "C", yeni siyasi oluşumun ismini yani "Colonia" kelimesini yansıtmaktadır. Koloninin ikinci ismi yani "G" harfi için

ise üç farklı öneri bulunmaktadır; "Gemina, Gemella ve Genetiva".

Koloni ismine işaret eden bu harflerle ilgili ilk öneri, Grant tarafından bilim dünyası ile paylaşılır. Appianus'un ifadelerinden³⁴ yola çıkan Grant, Lampsakos'un I. Caesar döneminde bir Roma kolonisine dönüştüğünü belirtir. Aynı zamanda Grant'a göre bu koloni kuruluş tarihi ve lejantın yansıttığı isim, bölgede aynı dönemde kurulmuş olan bir diğer Roma kolonisi Parion ile ortak bağların göstergeciydi. Bunun en büyük kanıtını da her iki koloni isminde ortak olan "G" harfi oluşturmaktaydı ve bu, "Gemina" veya "Gemella" isimlerinden birinin baş harfi olmalıydı. Anlam olarak da her iki koloninin eş zamanlı kurulduğunu kanıtlamaktaydı³⁵. Grant'ın bu düşüncesine katılan Robert ise Lampsakos'un, Parion'un ikiz kolonisi olması gerektiği fikrini ileri sürmüştür³⁶.

Grant'ın bu varsayımının Parion ile ilgili bölümüne kuşku ile yaklaşan Vittinghoff, bu harfin "Gemella" veya "Gemina" olarak nitelendirilebileceği önerisinde hemfikirdir. Yine "G" harfi, koloninin, bir yurttaş kolonisi oluşunun simgesi olabilir ve buraya bir çift lejyon askerlerinin yerleştirildiğine işaret edebilirdi. Ancak kendisinin de belirttiği üzere Caesar döneminde hiçbir kolonide böyle bir uygulamaya rastlanmamış ve en azından herhangi bir Caesar kolonisine "Gemella" ismi verilmemiştir. Vittinghoff'a göre Augustus döneminde kurulan Roma kolonilerinde sıklıkla karşılaşılan "Gemella" ismi, Caesar'ın ardından, yani Antonius veya Augustus tara-

³² Laffi 2004b, 159; Laffi 2007, 184; Hecht 2009, 139-142.

³³ Grant 1969, 246, No. 1-6; RPC I, No. 2268-2273.

³⁴ Appianus 4.14.137.

³⁵ Grant 1969, 248.

³⁶ Robert-Robert, 1950, 86-89.

findan koloniye yerleştirilen iki lejyonun temsili olmalıydı³⁷.

Lampsakos'u bir Roma kolonisi olarak değerlendirmeyen Broughton gibi³⁸ Bowersock da Caesar döneminde darbedilen bu sikkelerin Parion'a ait olduğunu düşürür³⁹. Aynı zamanda sikkeler üzerindeki "G" harfi, "Gemella" veya "Gemina" kelimesini yansıtsa da "bir kardeş kurum" anlamına gelmeyebilir ve Caesar ile Augustus kolonilerinin birleşiminin bir sembolü olabilirdi⁴⁰.

Laffi, İspanya'da iki lejyonun veteranları tarafından kurulmuş olan Acci ve Tucci kolonilerinden hareketle, Vittinghoff'un varsayımını tekrar detaylı olarak irdelemiştir. Augustus ve ondan sonra gelen İmparatorlarca, iki lejyonun birleşimi ve bunun sonucunda oluşturulan lejyonlar için "diduma" yani "Geminae" veya "Gemellae" unvanı seçilmekteydi⁴¹. İki lejyonun veteranlarınca kurulmuş olan Acci ve Tucci kolonileri de bu sebepten ötürü "Gemella" unvanı taşımaktaydı⁴². Bu bağlamda, durumu Parion ve Lampsakos için değerlendiren Laffi, Grant ve Robert'in bu kolonilere dair hemfikir oldukları "ikiz koloni" varsayımının anlam bakımından uygun düşmediğini belirtir⁴³. İkiz koloni olarak kurulmuş olan iki yerleşimdeki yeni kurumsal yapının da aynı olması gerektiğini savunan Laffi, koloni yönetimlerinin

başında, Lampsakos'ta *duumviri*, Parion'da ise *quattuorviri* bulunmasının bu tanım ile tezat oluşturduğunu vurgular⁴⁴. Bu yüzden ona göre her iki koloni de "ikiz koloni" değil, "çift veya kardeş koloni" veya "kardeş toplum" olmalıdır⁴⁵. Freber'in, "Gemella" veya "Gemina" isimlerinin kolonilere göre farklı anlamlar içerebileceği yorumundan hareketle⁴⁶ Laffi, Parion ve Lampsakos kolonileri için bu kelimelerin anlamını "kardeş" olarak öngörmüştür⁴⁷. Aslında bu fikri ilk dile getiren Galsterer-Kröll olmuştur ve "Gemella" olarak değerlendirdiği bu harfi, Parion ve Lampsakos'un kardeş koloni oluşunun simgesi olarak yorumlamıştır⁴⁸.

Henderson'a göre ise bu "G" harfi "Genetiva" kelimesinin⁴⁹ baş harfi olmaydı⁵⁰. Koloni ismi ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Bögli de Henderson'un bu önerisini kabul etmiştir⁵¹. Esch'e göre de bu kelime, Caesar'ın yeni sivil-ulus kavramının resmi unvanı olan "colonia Iulia Genetiva Urbanorum" ifadesi⁵² ile ilişkili olmalıdır⁵³. Keza Roma'nın doğusunda kurulan herhangi bir veteran kolonisinde "Gemella" veya "Gemina" ismine rastlanmamış olması da bu harfin "Genetiva" kelimesinin baş harfi⁵⁴ olma ihtimalini

³⁷ Vittinghoff 1952, 88, dn. 1. Vittinghoff'a göre bu, Pompeius'un şehri zapt ediliş tarihi olan MÖ 35 yılından önce gerçekleşmiş olmalıydı. Zira ondan sonra koloni ile ilgili hiçbir şey bilinmemektedir.

³⁸ Broughton 1938, 582.

³⁹ Bowersock 1965, 64.

⁴⁰ Bowersock 1965, 64, dn. 2.

⁴¹ Laffi 2004a, 241; Laffi 2007, 157.

⁴² Laffi 2004a, 243; Laffi 2007, 160.

⁴³ Laffi 2004a, 244; Laffi 2007, 160-161.

⁴⁴ Laffi 2004a, 247; Laffi, 2007, 165.

⁴⁵ Laffi 2004a, 244; Laffi 2007, 160-161.

⁴⁶ Freber 1993, 144.

⁴⁷ Laffi 2004a, 244; Laffi, 2007, 160-161.

⁴⁸ Galsterer-Kröll 1972, 68, 131, No. 421.

⁴⁹ Reid 1913, 232. Reid, Genetiva kelimesinin, Iulius ailesinin kutsallığını koruyan Venus Genetrix'in bir referansı olduğu söyler.

⁵⁰ Henderson 1953, 141.

⁵¹ Bögli 1966, 7, dn. 22.

⁵² Reid 1913, 232. Urbanorum kelimesi, Reid'in de ifade ettiği gibi ana yerleşimdeki halkın yeni yerleşimciler ile desteklediği anlamına gelir.

⁵³ Esch 2008, 206, dn. 51.

⁵⁴ Esch 2008, 206. Esch, koloninin tam ismini "Colonia Genetiva Iulia Lampsacus" olarak değerlendirir;

güçlendirir⁵⁵. Roma kolonisi olan Parion'un isminde geçen "Gemina" veya "Gemella" ifadesi⁵⁶ için ise Esch'in önerisi, koloninin Octavianus/Augustus tarafından iki lejyonun askerlerince kuruluşu sebebi ile bu ismi taşıdığı ve bu yüzden Lampsakos ve Parion'un, varsayıldığı gibi kardeş koloni olamayacağı yönündedir⁵⁷.

Koloninin bu tartışmalı ikinci isminden sonra gelen "T" harfinin ise koloninin, kurucusu I. Caesar'a bağlı sembolü olan "Iulia" isminin baş harfi olduğu ortak görüştür. Bahsi geçen darplar üzerinde okunabilen son kısaltma olan "L" harfinin "Lampsacus"⁵⁸ ya da "Lampsacena"⁵⁹ olması gerektiğine dair farklı görüşler bulunsa da bu şüphesiz yerleşimin önceki ismini ve etnisitesini sembolize etmekteydi.

Koloni Statüsü ve Süreci

Lampsakos'a ait olduğu kabul edilen Latince lejantlı sikkeler ile Appianus'un ifadeleri⁶⁰, yerleşimin bir Roma kolonisine dönüşümünün en açık kanıtlarıydı. Bu yeni siyasi oluşumun süreci ve koloni statüsünün ne kadar sürdüğü ise bir o kadar belirsizdir.

Koloni kuruluşunu takiben Augustus döneminde Lampsakos, gelişen bir yerleşim olma özelliğini sürdürmüş olsa da MS 1. ve 3. yy arasındaki süreçte kent sikkeleri ve Grekçe yazıtlar dışında, yerleşime dair hemen hemen hiçbir bulgu yoktur. Bu yüzden, söz konusu tarihlerden biraz daha önceye yani MÖ 1. yy ikinci yarısından MS 3. yy'a kadar uzanan zaman diliminde darbedilen sikkeler ve kayda geçen yazıtlar, Lampsakos'un koloni statüsünün ve kolonizasyon sürecinin tek veri kaynaklarıdır.

Lampsakos'a atfedilen MÖ 1. yy ikinci yarısı ilk yıllarına tarihli sikkelerin ilk tipinde ön yüzlerde defne çelenkli Caesar başı ile "C G I L" lejantı; arka yüzlerde ise öküzün çektiği sabanı süren rahip betimi ile "Q LVCRETI(O) L PONTI(O) IIVIR M TVRIO LEG"⁶¹ veya "Q LVCRETI(VS) L PONTI(VS) IIVIR COL DED PR"⁶² lejantları bulunmaktadır (Kat. No. 1-2; Res. 1). Bu sikke betimi açık bir şekilde koloninin sınırlarının çizilişini sembolize etmekteydi. Diğer bir sikke tipinde ise ön yüzde mısır başağı çelenkli sağa dönük kadın başı ile "C G I L" lejantı; arka yüzde ayakta duran bir kadın figürü *cornucopia* ve *urne* tutmaktadır. Yine bu betime "Q LVCRETI(O) L PONTI(O) IIVIR M TVRIO LEG"⁶³ veya "Q LVCRET L PONT IIVIR COL DED PR"⁶⁴ lejantları eşlik etmektedir (Kat. No. 3-4; Res. 1).

Römhild 2011, 159-160, 168. Römhild, yayınında koloni için Colona Genitiva Iulia Lampsacus ismini kullanmıştır. Ancak burada dikkati çeken şey, ikinci isim yani önerilen "Genitiva" ifadesinin "Genitiva" olarak zikredilmesidir. Çünkü diğer çalışmalarda daha önce bu isme rastlanılmamıştır. Keza, Römhild'in de buna bir açıklama getirmeyişi, kelimenin yanlışından ötürü "Genitiva" olarak yazılmış olabileceğini akla getirir.

⁵⁵ Esch 2008, 209, dn. 71.

⁵⁶ Esch 2008, 209. Esch'e göre koloninin tam ismi colonia Gemella Iulia Pariana şeklindedir.

⁵⁷ Esch 2008, 209, dn. 71.

⁵⁸ Grant 1969, 246-248, 461; Bögl 1966, 7; Galsterer-Kröll 1972, 68, 131, No. 421.; Esch 2008, 206; Camia 2010, 369; Römhild 2011, 159-160, 168.

⁵⁹ I.K. 6, 139; Laffi 2004a, 240; Laffi 2004b, 159; Laffi 2007, 155, 184.

⁶⁰ Appianus 4.14.137.

⁶¹ Waddington, No. 930-931; Grant 1969, 246, No. 1; RPC I, No. 2268; SNG France V, 1260-1261.

⁶² Grant 1969, 246, No. 2; RPC I, No. 2269; SNG France V, 1262.

⁶³ Imhoof-Blumer 1884, 296, No. 155; RPC I, No. 2270.

⁶⁴ Robinson 1921, 7-8, No. 7. Robinson, bu sikke tipini Parion'a atfetmiştir; Grant 1969, 246, No. 6; RPC I, No. 2271.

Yine ön yüzlerinde Janus başı ile “C G I L” lejantı; arka yüzlerinde sağa dönük gemi pruvası ve “Q LVCRETI L PONTI IIVIR M TVRIO LEG⁶⁵” veya “Q LVCRET L PONT IIVIR COL DED PR⁶⁶” lejantlı örnekler de bu grubun bir başka sikke tipini oluşturmaktadır (Kat. No. 5-6; Res. 1).

Caesar dönemine ait olması muhtemel olan tüm bu darplar, Lampsakos'ta kurulmuş olan Roma kolonisinin siyasi yapılanması başta olmak üzere yerleşimdeki pek çok yeniliğin de en erken kanıtlarıdır. Kuşkusuz bu, farklı sikke tipleri üzerinde belirtilmiş olan ortak isim ve unvanlardan anlaşılmaktadır.

Lejantlarda geçen “Q LVCRETI(O) L PONTI(O) IIVIR” ve “M TVRIO LEG” ifadeleri, Lampsakos'a atfedilen mevcut epigrafik veriler ile saptanamayan koloni siyasi yapılanmasının tek ispatıdır. Roma eyaletlerinde ve koloni sikkelerinde görülen “IIVIR” ifadesi, *duumvirate* görevinin sikkeler üzerindeki yazılış biçimiydi. Bunlar, iki üyenin oluşturduğu, aynı kamu görevinde ortak amaçlar doğrultusunda hizmet eden Roma memurları ya da magistratlarıdır. Aslında, Roma İmparatorluğu'nun siyasi yapılanması içinde değerlendirildiğinde, Roma kolonilerinde konsüllük eşdeğerinde önemli, yüksek bir mevkidir⁶⁷.

Koloni idari yapısının tek kanıtı olan bu darplar arasında, daha önce de ifade edildiği üzere, henüz kurulan kolonin sınırlarının çizilişinin sembolü olan bir tip

bulunur. Bu betim, Troas'taki diğer Roma kolonisi Parion'da Roma dönemi boyunca darbedilen sikkeler üzerinde defalarca kullanılmıştır. Lampsakos'ta ise sadece bu dönem ile sınırlı kalmıştır. Şüphesiz kolonide darp edilen ilk sikkeleri arasında görülen bu betim, yeni kurulan koloninin sınırlarını çizen bir din adamından ibaretken, aslında gizli bir siyasi mesajı da en kolay yoldan Lampsakoslular'a iletmekteydi: “bundan böyle Lampsakos bir Roma kolonisidir”.

Siyasi anlamda kurumları ile henüz filizlenmeye başlayan bir koloni için İmparator Augustus dönemi, gelişimin ve yükselişin tam anlamı ile gerçekleşmeye başladığı bir dönem olmalıydı. Zira bölgenin diğer kolonilerine bakıldığında, yerleşimlerin Augustus dönemi ile İmparatorluk'tan önemli imtiyazlar elde ettikleri görülmekteydi. Ancak bu dönemin Lampsakos'taki yansımaları, tahmin edildiği gibi gerçekleşmemişti. Bu, dönemin en önemli kanıtı olan sikkeler üzerinde açık bir şekilde izlenebilmektedir.

MÖ 46/45 yılına ait olduğu varsayılan bu en erken koloni sikkelerini takiben Augustus dönemi örneklerinde belirgin farklar bulunmaktadır. Bu dönemin ilk sikke tiplerinden birinin, ön yüzünde, defne çelengi taşıyan sağa dönük Augustus başı ile “CEBACTOY ΛΑΜΨΑΚΗ” lejantı; arka yüzünde ise defne çelenkli sağa dönük Senato büstü ve “ΙΕΡΑ CYNKAHTOC” lejantı okunabilmektedir⁶⁸. Bu örnekler, aslında kolonideki yeni siyasi oluşumun diğer bir habercisi olup, “Sebastos” yani “İmparator” unvanlı Augustus ile Senato büstünün, Roma'nın

⁶⁵ Grant 1969, 246, No. 4; RPC I, No. 2272.

⁶⁶ Robinson 1921, 7, No. 6. Robinson, bu sikke tipini Parion'a atfetmiştir; Grant 1969, 246, No. 5; RPC I, No. 2273.

⁶⁷ Stevenson ve diğ. 1969, 474.

⁶⁸ SNG Turkey III, No. 70.

siyasi gücünün sikkeler üzerindeki temsili olduğu düşünülebilir.

Ancak burada bundan daha önemli olan başka hususlar dikkati çeker. Bunlar, sikkeler üzerinde Latince yerine Grekçe ve koloni isminin kısaltması yerine de yerleşimin eski ismine atıfta bulunan ifadeler kullanılmasından ileri gelir. Özellikle arka yüzdeki lejantlar, Martin'in de belirttiği üzere, Klasik ve Hellenistik dönemlerden beri kent sikkeleri üzerinde yer alan “ΛΑΜΨΑΚΗ” ve “ΛΑΜΨ” ifadesiydi ve belki de yerleşimin yeniden eski siyasi yapısına döndüğünün işaretiydi⁶⁹. Ön ve arka yüzlerdeki betimler de olasılıkla Roma halkı ve Senato kararı ile önceki siyasi yapılanmasına dönüşü müjdelemiş olabilirdi. Martin'e göre bu siyasi gelişme karşısında Lampsakos da teşekkür maiyetinde Roma'nın bu her iki kurumunu sikkeler üzerinde betimlemiş olmalıydı⁷⁰.

İmparator Augustus dönemiyle sikkeler üzerinde yeniden görülmeye başlayan Grekçe, MS 3. yy'a kadar Lampsakos'ta darp edilen sikkeler üzerinde yer alırken, mevcut örneklerin hiçbirinde Latince lejantlara rastlanmadığı fark edilmektedir. Yerleşimin ismi için ise “ΛΑΜ”, “ΛΑΜΨ” ve “ΛΑΜΨΑΚΗ” ifadeleri seçilir. Keza, Lampsakos'a atfedilen MÖ 1. yy ikinci yarısı ile MS 3. yy arasına tarihli epigrafik veriler içerisinde herhangi bir Latince yazıt da bulunmamaktadır. Dolayısıyla Roma dönemi boyunca Lampsakos yazıtları ve sikkelerinde sadece Grekçe'nin kullanılmamış olması yani daha doğru bir ifade ile şimdiye kadar Lampsakos'a atfedilen hiçbir Latince yazıtı veya Latince lejantlı hiç-

bir sikkeye rastlanmamış olması, Caesar tarafından temelleri atılan koloninin oldukça kısa ömürlü olduğuna işaret eder⁷¹. Antik kaynaklardan Strabon da bölgedeki kolonileri belirtirken, Lampsakos'u saymamış ve yerleşimin bir *polis* olduğunu belirtir⁷².

Özetle, I. Caesar döneminde Roma kolonisi olan Lampsakos'un bu siyasi statüsü, Octavianus/Augustus tarafından sonlandırılmış ve Freber⁷³ ve Martin'in⁷⁴ ifade ettiği şekli ile “koloni önceki siyasi statüsüne kavuşmuş” olmalıdır. Bu durumu, koloni statüsünü kaybetme olarak değerlendiren Tenger ve Römhild'e göre ise Lampsakos'a yerleştirilmiş olan kolonistlerin, Sextus Pompeius'un tarafında yer almaları, koloninin cezalandırılmasına neden olmuştu⁷⁵. Böylece koloni statüsü düşürülen Lampsakos, eski siyasi yapılanmasına dönmüş olmalıdır.

Sonuç

Roma Devleti ve sonrasında İmparatorluğun izlemiş olduğu kolonizasyon politikası neticesinde Anadolu'da pek çok koloni kurulmuştu. Çoğu MÖ 1. yy ikinci yarısında kurulmuş olan bu kolonilerden ikisinin Troas yerleşimlerinden, Parion ve Alexandria Troas olduğu bilinmektedir.

Parion'a atfedilen Caesar dönemine tarihli sikkelerde koloni ismi “C G I P” lejantı ile belirtilmekteydi. Ancak bazı sikkelerin aynı tipte darbedilmelerine rağmen bu lejant yerine “C G I L” lejantını taşıdığı

⁶⁹ Martin 2013, C. 1, 99.

⁷⁰ Martin 2013, C.1, 99.

⁷¹ Robert-Robert 1950, 86-89; Vittinghoff 1952, 88-89; Grant 1969, 247; I.K. 6, 139; RPC I, 386; Laffi 2004a, 240; Filges 2010, 135.

⁷² Strabon 13.1.18.

⁷³ Freber 1993, 145.

⁷⁴ Martin, 2013, C.1, s. 99.

⁷⁵ Tenger 1999, 165; Römhild 2011, 168.

görülmektedir. Bu lejant, koloni ismi baş harflerinden oluştuğu için Parion dışında başka bir koloniye işaret etmekteydi.

Sikkeler üzerindeki ilk üç harf Parion kolonisi ile aynıdır. Lejantlardaki son harfe bakıldığında ise bunun, koloninin kurulduğu yerleşimin ismini yansıttığı yani onun baş harfinden alındığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden söz konusu lejantların son harfi olan “L”, koloninin kurulduğu yerleşimin ismini vermeliydi. Lejantlardaki benzerlikler Troas'taki üçüncü bir Roma kolonisinin varlığına işaret etse de bu, eldeki veriler ile kanıtlanamamıştı. Fakat antik kaynaklardan Appianus'un Sextus Pompeius ile ilgili anektodu arasında Lampsakos'a Gaius Caesar tarafından çok sayıda İtali kolonistin yerleştirildiği ve bunlardan bazılarının sonraki süreçte Sextus Pompeius'un ordusuna katıldığını belirtmektedir. Appianus'un bu aktardıkları ile lejantlarda geçen son harf örtüşmektedir. Bu yüzden “C G I L” lejantlı koloni sikkelerinin Lampsakos'a ait olduğu, yani daha doğru bir ifade ile Troas'ta olduğu öngörülen bu koloninin Lampsakos'ta kurulmuş olduğu kabul edilir. Yine de antik kaynaklar ve epigrafik veriler ile saptanamayan bu yeni Roma kolonisinin isminin, yalnızca “C G I L” lejantında saklı olduğu aşikardır.

İlk harf olan “C”, kuşkusuz “Colonia” kelimesinden ileri gelir. İkinci harf olan “G” için “Gemina, Gemella ve Genetiva” kelimeleri öngörülür. Üçüncü harf, “Iulia” isminin baş harfi iken, sonuncu harf ise yerleşimin ilk ismi ile bağlantılı olarak “Lampsakos” ya da “Lampsakena” isimlerini yansıtır. Sonuç olarak Lampsakos'ta kurulan bu Roma kolonisinin ismi “Colonia Gemina-Gemella ya da Genetiva

Iulia Lampsakos ya da Lampsakena” olmalıdır.

Bu ilk koloni sikkelerinde, Lampsakos'un yeni siyasi yapısından izlere de rastlanmaktadır. Sikkelerin arka yüz lejantlarında L. Pontius ve Q. Lucretius isimler okunabilmekte ve bu isimlerin devamında gelen “IIVIR” ifadesi, onların kolonideki görevlerini açık bir şekilde belirtmektedir. Bu kişiler koloninin *duumvir*leri yani yüksek magistratlarıydı.

Lampsakos'taki kolonizasyon sürecinin yerleşik nüfusu da etkilediği ve yeni kurulan koloniye İtali kökenli yerleşimcilerin iskân ettirildiği Appianus'un ifadelerinden anlaşılmaktadır. Latince yeni bir isim ile başlayan yerleşimdeki kolonizasyon süreci, resmi kurum ve memuriyetleriyle yeni bir siyasi yapılanma ve iskân politikasıyla sürdürülmüş olmalıydı. Fakat bu sürecin ve Lampsakos'a verilmiş olan koloni statüsünün ne kadar devam ettiği tam olarak bilinmemektedir.

MÖ 40'lı yıllara tarihli, Latince lejantlı koloni sikkelerinin ardından, Augustus döneminde sikkeler üzerinde yeniden Grekçe kullanılmıştır. Bu sikkelerde yerleşim ismi, açık bir şekilde “Lampsakos” isminin Grekçe kısaltmaları şeklinde belirtilir. Öyle ki, bu durum, MS 3. yy ikinci yarısına değin devam eder. Başka bir ifade ile, koloni sikkelerinde görülmekte olan Latince lejantlar ve koloni isminin kısaltması olan “C G I L” harfleri, en azından MÖ 27 yılı itibarı ile tarihe karışmış olur.

Sikkeler üzerinde gözlemlenen bu hızlı değişim, Lampsakos'un doğrudan siyasi yapısı ile ilişkili olmalıydı. Yerleşime atfedilen yazıtların tamamının Grekçe olması da bu değişim ile paralellik gösterir.

Dolayısıyla nümismatik ve epigrafik veriler ile Appianus'un, koloninin mevcudiyetine dair MÖ 35 yılı öncesine tarihli ifadesi, Lampsakos'un Roma koloni statüsünü MÖ 35-MS 14 tarihleri arasında kaybettiğini ve önceki siyasi yapılanmasına döndüğünü kanıtla-maktadır.

KATALOG

Öy.: C G I L: Caesar'ın defne çelenkli başı, sağa d.

Ay.: Q LVCRETI(O) L PONTI(O) IIVIR M TVRIO LEG: öküzün çektiği sabanı süren rahip, sağa d.

1. RPC I, No. 2268: Kurşunlu bronz. 22 mm, 7.83 g.

Waddington, No. 930-931; FITA 246, No. 1; SNG France V, 1260-1261.

Öy.: C G I L: Caesar'ın defne çelenkli başı, sağa d.

Ay.: Q LVCRETI(VS) L PONTI(VS) IIVIR COL DED PR: öküzün çektiği sabanı süren rahip, sağa d.

2. RPC I, No. 2269: AE. 22 mm, 8.48 g.

FITA 246, No. 2; SNG France V, 1262.

Öy.: C G I L: Mısır başağı çelenkli kadın başı, sağa d.

Ay.: Q LVCRETI(O) L PONTI(O) IIVIR M TVRIO LEG: Kadın, ayakta, *cornucopia* ve *urne* tutmakta, sola d.

3. RPC I, No. 2270: AE. 19 mm, 6.09 g.

NZ 1884, 296, No. 155.

Öy.: C G I L: Mısır başağı çelenkli kadın başı, sağa d.

Ay.: Q LVCRET L PONT IIVIR COL DED PR: Kadın, ayakta, *cornucopia* ve *urne* tutmakta, sola d.

4. RPC I, No. 2271: Kurşunlu bronz. 19 mm, 4.76 g.

FITA 246, No. 6.

Öy.: C G I L: Janus başı.

Ay.: Q LVCRETI L PONTI IIVIR M TVRIO LEG: Pruva, sağa d.

5. RPC I, No. 2272: AE. 16 mm, 4.21 g.

FITA 246, No. 4.

Öy.: C G I L: Janus başı.

Ay.: Q LVCRET L PONT IIVIR COL DED PR: Pruva, sağa d.

6. RPC I, No. 2272: Kurşunlu bronz. 16 mm, 4.48 g.

FITA 246, No. 5.

Harita ve Resim Listesi

Harita 1 Lampsakos'un Troas'taki konumunu gösteren harita.

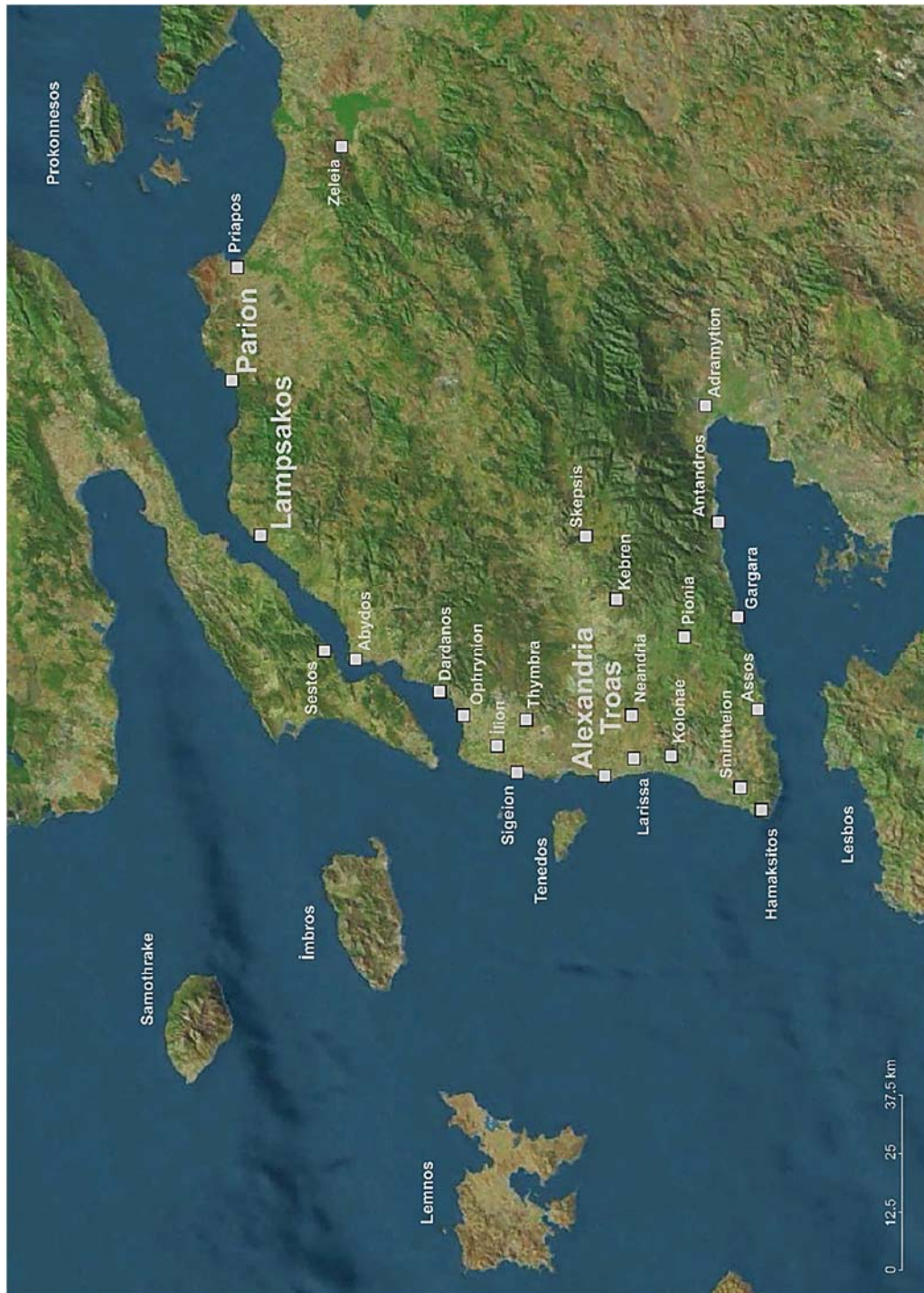
Resim 2 Lampsakos'a atfedilen koloni sikke-leri (RPC I, 2268-2272).

KAYNAKÇA

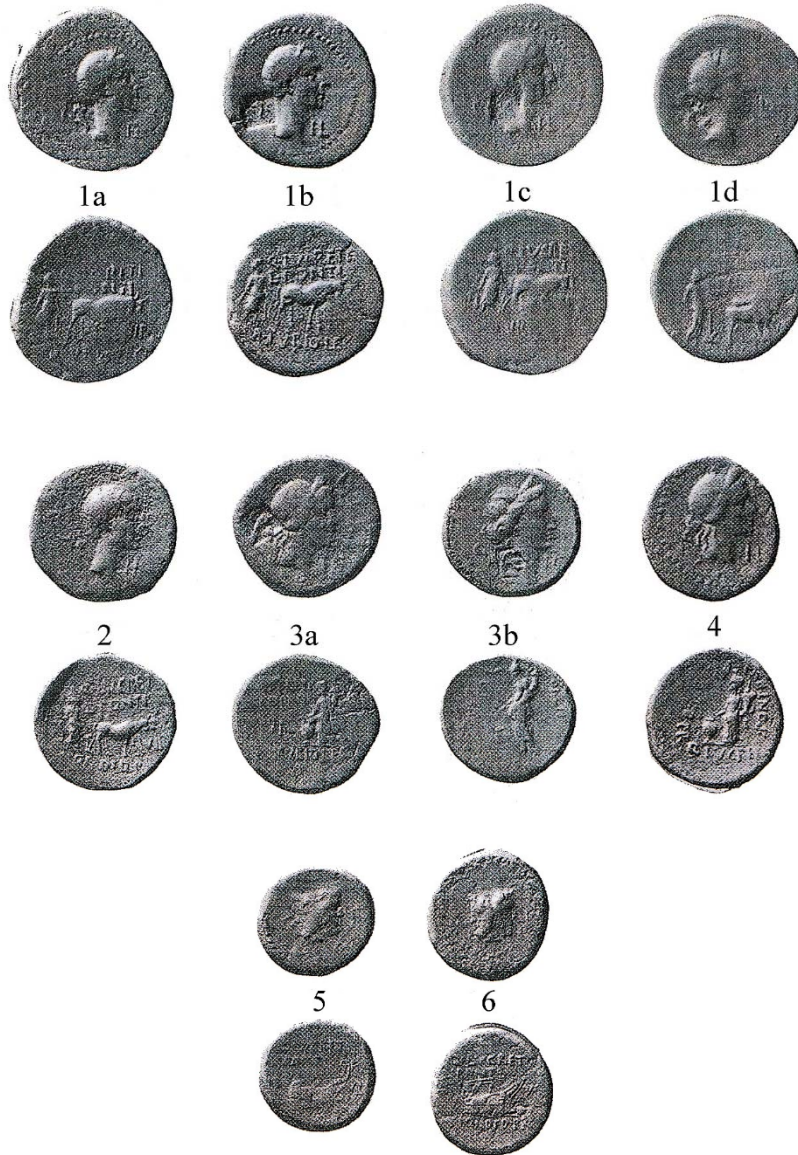
- Appianus* Appianus, *Appian's Roman History*, çev. H. White (London 1912-1913).
- Aristoteles* Aristoteles, *Oeconomica*, çev. E. S. Forster (London 1920).
- Arrianus* Arrianus, *Anabasis of Alexander I-VII*, çev. E. I. Robson (London 1929-1933).
- Babelon 1898 E. Babelon, *Inventaire Sommaire de la Collection Waddington, Acquisée par l'état en 1897*, Bibliothèque Nationale, Département des Médailles et Antiques (Paris 1898).
- Bieg 2006 G. Bieg, "Die Perser in der Troas", içinde: N. Kreutz – B. Schweizer (ed.), *Tekmeria. Archäologische Zeugnisse in ihrer kulturhistorischen und politischen Dimension. Beiträge für Werner Gauer* (2006) 25-39.
- Bowersock 1965 G. W. Bowersock, *Augustus and the Greek World* (London 1965).
- Bögli 1966 H. Bögli, *Studien zu den Koloniegründungen Caesars* (Basel 1966).
- Broughton 1938 T. R. S. Broughton, "Roman Asia", içinde: T. Frank (ed.), *An Economic Survey of Ancient Rome* 4 (New York 1938) 503-903.
- Brunt 1971 P. A. Brunt, *Italian Manpower 225 B.C.-A.D. 14* (London 1971).
- Camia 2010 F. Camia, "Le tribù romane nelle colonie d'Asia Minore", *Le Tribù Romane: Atti della XVI e Rencontre sur l'épigraphie (Bari 8-10 ottobre 2009)*, (Bari 2010) 367-371.
- Dignas 2002 B. Dignas, *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor* (New York 2002).
- Diodorus Siculus* Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily X*, çev. R. M. Geer, (Cambridge 1954).
- Esch 2008 T. Esch, "Zur Frage der sogenannten Doppelgemeinden. Die caesarische und augusteische Kolonisation in Kleinasien", içinde: E. Winter (yay. haz.), *Vom Euphrat bis zum Bosphorus, Kleinasien in der Antike, Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag. AMS* 65.1 (Bonn 2008) 199-216.
- Eusebios* Eusebios, *Eusebi Chronicorum Liber Prior*, ed. A. Schoene (Berolini 1875).
- Filges 2010 A. Filges, "Lebensorte in der Fremde: Versuch einer Bewertung der römisch-kleinasiatichen Kolonien von Caesar bis Diokletian", içinde: F. Daubner (ed.), *Militärsiedlungen und Territorialherrschaft in der Antike. Topoi-Berliner Studien der Alten Welt* 3 (Berlin 2010) 131-154.
- Freber 1993 P. S. Freber, *Der Hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar (Palingenesia)*, Monographien und Texte zur Klasischen Altertumswissenschaft 42 (Stuttgart 1993).

- Galsterer-Kröll 1972 B. Galsterer-Kröll, “Untersuchungen zu den Beinamen der Städte des Imperium Romanum”, *Epigraphische Studien* 9, 1972, 44-145.
- Grant 1969 M. Grant, *From Imperium to Auctoritas: A Historical Study of Aes Coinage in the Roman Empire 49 B.C. – A.D. 142* (London 1969).
- Hecht 2009 A. Hecht, *Sextus Pompeius: der Bürgerkrieg nach Caesars Tod*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Humboldt Universität zu Berlin (Berlin 2009).
- Henderson 1953 M. I. Henderson, “Reviewed Work: F. Vittinghoff, Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus”, *JRS* 43, Glasgow (1953), 138-141.
- Herodotos* Herodotos, *Herodot Tarihi* ², çev. M. Ökmen – A. Erhat (İstanbul 1991).
- I.K. 6 P. Frisch, *Die Inschriften von Lampsakos*. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 6 (Bonn 1978).
- Imhoof-Blumer 1883 F. Imhoof-Blumer, *Monnaies Grecques* (Amsterdam 1883).
- Imhoof-Blumer 1884 F. Imhoof-Blumer, “Griechische Münzen aus dem Museum in Klagenfurt und anderen Sammlungen”, *NZ* 16, 1884, 227-300.
- Körpe 2012 R. Körpe, “Pers Hâkimiyetinde Troas Bölgesi: Demografik Yapı ve Pers Yönetim Sistemi”, içinde: I. Şahin (ed.), *İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı* (Edirne 2012) 157-166.
- Laffi 2004a U. Laffi, “Le colonie romane con l'appellativo Gemella o Gemina”, içinde: U. Laffi – F. Prontera – B. Virgilio (ed.), *Artissimum Memoriae Vinculum: Scritti di Geografia Storica e di Antichità in Ricordo di Gioia Conta*, (Firenze 2004) 235-254.
- Laffi 2004b U. Laffi, “La Colonia Augustea di Alessandria di Troade”, içinde: G. Salmeri, A. Raggi – A. Baroni (eds.), *Colonie Romane nel Mondo Greco. Minima Epigraphica et Papyrologica, Supplemente 3* (Roma 2004) 151-164.
- Laffi 2007 U. Laffi, *Colonie e Municipi Nello Stato Romano*, Storia e Letteratura: Raccolta di Studi e Testi 239 (Roma 2007).
- Leaf 1923 W. Leaf, *Strabo on the Troad* (Cambridge 1923).
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the end of the 3rd century after Christ* (Princeton 1950).
- Martin 2013 K. Martin, *Demos-Boule-Gerousia: Personifikationen Städtischer Institutionen auf Kaiserzeitlichen Münzen aus Kleinasien I-II* (Bonn 2013).
- Meritt ve diğ. 1949 B. D. Meritt – H. T. W. Gery – M.F. Mc Gregor, *The Athenian Tribute Lists II* (Athens 1949).
- Pausanias* Pausanias, *Description of Greece III*, çev. W. H. Jones (Cambridge 1933).

- Polyainos* Polyainos, *Strategems of War*, çev. R. Shepherd (London 1793).
- Polybios* Polybios, *The Histories III-IV*, çev. W. R. Paton (Cambridge (1922)).
- Pomponius Mela* Pomponius Mela, *De Chorographia Libri Tres*, ed. G. Parthey (Berolini 1867).
- Reid 1913 S. J. Reid, *The Municipalities of the Roman Empire* (Cambridge 1913).
- Robert-Robert 1950 J. Robert – L. Robert, *Inscriptions et Reliefs d'Asie Mineure*, Hellenica: Recueil D'épigraphie de Numismatique et D'antiquités Grecques 9 (Paris 1950).
- Robinson 1921 E. S. G. Robinson, "Greek Coins from the Dardanelles", *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 1, No. 1/2, 1921, 1-25.
- Römhild 2011 J. H. Römhild, "Römische Bürger in der Troas", içinde: E. Schwertheim (ed.), *Studien zum Antiken Kleinasien VII. AMS* 66, 2011, 199-216.
- RPC I A. Burnett – M. Amandry – P. P. Ripolles, *Roman Provincial Coinage Vol. 1 (From the Death of Caesar to the Death of Vitellius) (44 BC-AD 69), Part I-II: Introduction and Catalogue* (London 1992).
- Sartre 2001 M. Sartre, "Les Colonies Romaines dans le Monde Grec. Essai de synthèse", içinde: E. Dabrowa (ed.), *Roman Military Studies: Electrum* 5, (Kraków 2001) 111-152.
- SNG France V E. Levante, *Département des Monnaies, Médailles et Antiques: Mysie*, Sylloge Nummorum Graecorum, France 5 (Paris 2001).
- SNG Turkey III O. Tekin – S. Altınoluk – F. Körpe, *Çanakkale Museum Vol. 1: Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc.*, Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey 3 (Istanbul 2009).
- Stephanos Byzantios* Stephanos Byzantios, *Stephani Byzantii, Ethnica*. çev. M. Billerbeck (Berlin 2006).
- Stevenson ve diğ. 1969 S. W. Stevenson – C. R. Smith – F. W. Madden, *A Dictionary of Roman Coins: Republican and Imperial* (Darmstadt 1969).
- Strabon* Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap XII-XIII-XIV)*, çev. A. Pekman (İstanbul 2012).
- Tenger 1999 B. Tenger, "Zur Geographie und Geschichte der Troas", içinde: E. Schwertheim (ed.), *Die Troas. Neue Forschungen III. AMS* 33, 1999, 103-180.
- Thukydides* Thukydides, *Peloponnes Savaşı*, çev. T. Gökçöl (İstanbul 1976).
- Valerius Maximus* Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings II*, çev. D. R. S. Bailey (Cambridge 2000).
- Vittinghoff 1952 F. Vittinghoff, *Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik*, (Mainz 1952).

Harita 1

Resim 1